

Råd Til Menige Man.

Dese råd åra författade af en witter Ledamot uti R. Vætriotiska Sällskapet, och meddelas Allmänheten och i sognherhet Rikets menige Allmoge af så mycket varmare hjerta för des salufördiga hälja, och den stora nyta hvar och en i sin husvällning därav kan draga, som författaren på egen kostnad läter dem trycka, och med örliga Allmänackorne kringpridas i landet, utan minsta betalning af Allmänacksköparen eller pådkning i Allmänackspellet.

Hästefötts hälsosamhet til vadnissans föda är af älder års fänd, och af flere folklags dageliga bruk genom ärfarenheten kyrkt. Den svåra hungersåden som för några år sedan öfvergick stora landsträckor i Riket, väckte omtankar därpå, och man fant, at det är både fernöstigare och gaenstigare, än att söka en viel föda af bark, agnar, mäss, halm och gamla ben; Hästefött åts på de fernämsta intil de ringastes bord, ingen har funnit det osmakeligt, när det varit som andra Kreaturs fött tillredt eller stekt, och aldeles ingen hast oslägenhet därav til hälsan.

Kongl. Collegium Medicum har år 1784 utsjärdat en Allmän Kundgörelse om des nyta och hälsosamhet, och Rikets Consistorier haftwa tillkort det samma is bruk. Det kommer nu därpå an, om Allmogen kan finaningom låta en ogrundad fördom sara, och våna sig vid at nyt ja Guds hälwa til sin, mer & til odjurs föda. Attminstone är det både Författarens önskan och affligt, och en stälig förmodan af hvar och en som tal och ärdning ålskar saunig och tjinor Fäderneslandet samt i lika mån sky fördom, salse heder och förtällning Stockholm d. 24 Maii 1789. J. L. O D H E L I U S.

Med. Doctor, Professor i L. Coll. Med., L. Ser. Ord: S Lazarutets Läkare och Led. af L. Wet. Acad.

Då menige man ånnu, Gud ske lof! erkäma
Guds uppenbarade ord för sit största wörd-
nads åmne och rättensnöre, så kan man, med hopp att
leda deras öfvertygelse, deras gärningar däröster,
ansöra hwad den Heliga Skrift til hwars mans
rättelse föreskrivit. Wid första öpnande af Bibeln
shnes strapt: at alt ihet Gud kapat hade, var
ganskä godt. i Mose B. 1: 25, 31. At så väl fog-
lar och fiskar, som all Djur blifvit af Gud gis-
ne i Menniskans våld och tjenst: v. 28. At Gud
sjelf beslatt: Alt thet som röres och lefwer warde
eder till mat. i Mose B. 9: v. 3. Denna Gud-
välja befallning esterlefdes i flere tusende år af
Patriarcherne och hela Menniskostågtets Stamfä-
der, och därifrån finnes i folklagens begynnelse, at
utan undantag har alla Djur nyttjats til Menn-
skans föda. Den särskilte indelning i 2 Cläser, rena
och orena Djur, af hvilka de sednare ej fingo bru-
kas til Levitiska offer, och således endast för den
tiden blefwo förbudne att åta, weta de enfaldigaste,
angeck blot Indarne, men hörer ej til Nya Testa-
mentet, eller förbindar i ringaste måtto de Christne,
sedan Jesu ankomst upphäfvit Ceremonialista Lagen
och Offer tjensten. Verldenes Frälsare säger sjelf:
Äter alt hwad eder föresättes. Luc. 10: 7. och Thet

besmittar icke Menniskan, hwad som ingår genom
munnen. Math. 15: 11. Sedan det dyra Återlös-
ningsverket var fullbordat, och medelbassen bort-
tagen mellan Judar och andra folk, bifogas til
befallningen om Hedningarnes fällelse, en liknelse,
som just för det den ågde grund i sig sjelfwan, blef
af Högssta Väsheten brukad, at betekna deras ren-
görelse, som förut affilde warit: Herren låt ned-
komma et fat, uti hvilko woro allehanda syrafot
Djur på jordene och Willdjur, och the som flygande
åro, och the som flygande åro under him-
melev, och en röst sade: Stat up Petre slagta och
åt; då Petrus sade: jag hafwer aldrig åtit något
menligt eller orent, sade rösten andra reson: thet
Gud hafwer rent gjort thet behöfwer tu icke kalla
menligt. Apostl. G. 10: 11: At denne Uppenbarelse
visserligen och påsyftade all Djurs och Mats åtande,
stadfaster Pauli ord i Rom. 14: 2. Then ena tror,
at han må allehanda åta: 6. hvilken som åter, han
åter Herranom, ty han tackar Gudi. 14. Jag wet
wäl, och är thes wiss i Herranom Jesu, at ingen
ting åro af sig sjelf menlig: utan 20, all ting åro
wäl ren. Widare säges i Cor. 10: 25. 26. 30. 31.
Alt thet salt är i Rötboden, thet åter, och fråger
intet therester för samivetets skull, ty jorden är
Herr.

Herrans, och alt det therpå år; Åter alt thet eder föreläggs, och fräger intet therefter för samwets skull, ty om jag åter theraf med tacksjägelse, hwi skulle jag få lastad warda? för thet jag tackar Gud före; hwad j nu åten eller dricken, eller hwad j gören, så gören alt Gudi til åro. Coll. 2: 15. Så låter nu ingen göra eder samwete öfwer mat eller dryck. 1 Tim. 4: 1. 2. 3. 4. 5. I yttersta tiderne skola somliga falla ifrån trona, bjuda Kona Maten, som Gud skapat hafwer, til at taga med tacksjägelse hem trognom, och dem som hafwa förstått sanningene, ty alt thet Gud skapat hafwer är godt, och intet bortkastandes, som med tacksjägelse tagit warder, ty thet warder helgat genom Guds ord och bönen.

Oaktadt dese Guds klara ord: Alt thet som lefwer och röres ware eder til mat, så wil menige man ej åta af många slags Djur; churu uttryckeligen Paulus säger: Jag är thes wiss i Herranom Jesu, at ingen ting åro af sig sjelf oren; si räknas somliga djur af de okunnige för orene, ja smädlige at widröra. Ich fastän alt thet Gud skapat hafwer är godt, och intet bortkastandes, så bortkastas änu allmäneligen det största slagtreatur, neml. Hästen, m. m. och nyttjas icke til mat ens i de swä-
rafse

rafse hungers-nöder. Herre Ewige Gud! låt icke tine Gåtvors wanvårdande, missbruk och förrakt ådragas os de straff, som våra synder därmed förtjent hafwa.

Verldsliga Magten har ej underlätit, at genom Förordning söka rätta denna olyckeliga willfarelse: det är stadgat, at Tjenstefolk ej skola undandraga sig, eller förewitas, at aftaga huden. Hans Kongl. Maj:t har i Mådigt Bref befalt, at en Kungörelse af Collegium Medicum skulle utfärdas, som ock skedde d. 17 Junii 1784, hvari försäkras, at til Menniskokroppens widmagthållande kan nyttjas alla innom Riket varande, så väl hemtamde, som wilde syrfotade Djur af större och mindre arter, ibland hwilka, som betydeligast hästar enkannerligen nämias, af hwilka en sund och hållsosam föda står at erhålla, hwarföre Kongl. Collegium förhopades, at wålsinnade Medborgare i allmänhet, och Prästerkapet i synnerhet, understödja Collegii Råd hos de ensfaldige, hälst hwad nyttjandet af allehanda Djur angår, emedan inrotade fördonar, okunighet och skadeliga wanor häst utrotas genom ansedde Måns efterdöme och förmänningar. De ypperligaste af Rikets Biskopar hafwa genom Circulair-Bref tilstyrt Probstar och Kyrkoherdar, at af förläget om Hästeköts nyttjande görs bruk, til sina

Ahö:

Åhörares upplysning och inrotade fördomars häftwande, som Medborgerlighet och Christendom af hvarjom och enom, men i synnerhet af Församlingens Lärare åfka. — Twåne Rikets Herrar och Excellencer utmärkte af högsta snille och vålgörande nit, jämte flera af Ridderkapet och Adelen, en uplyft och värdig Probst, samt åtskillige Ständspersoner, hafwa anstalt Häst slagter, funnit desf nyttä, och med betydeliga upmuntringar fört bringa Allmogen til esterföld. R. Patriotiska Sällskapet har wisat fit bifall och utdekt hedersbelöningar för Häst-slagter. Åfwen hafwa Galix Sockens Allmoge, undervisste och fyrde af en lärda och årewördig Präst, samt uppmuntrade af sine grannars esterdöme, i alrikän Soknstånsma fattat beslut, at ej mera bortkasta Guds gäfwa, utan nyttja hästens fötta med alla andra slagtakre-turs, och dese floke bönder åro de förste af det Ståndet, som föragtat wilsarelsen och antagit det nyttiga.

Nyttan så mål för hela Riket som hvar enskilt, är onekelig och bewist, at blott af Hästarnas användande til slagt, winnes årligen i landet längt öfwer fem-hundrade tusende pund fötta, och för hvar enskilt wär-det af det största slagtakre-tur, som uppgår til 200 Dir R:mt minst. För de enfatigaste måste besvaras intästet, at Hästar skulle blixta i allmänhet rarare, om de

de singe nyttjas som slagtakre-tur, samt dyrare än nyttigt wore för den fattige, som behöfde föpa; så länge en Häst gjorde mera gagn som arbetande, än som slagtakre-tur, wore få ägare så oförståndige, at slagna den; men då Hästen af ålder ej mera more nyttig för arbete, eller ens vård födan, eller ock förlorad genom benbrott, skakning och sådane åkommor, som ej stånde föttet, då borde et förfugtigt användande til slagt och mat, råda öfwer dumheten at förkasta; håldre än at upfylla lusten med förutnade dunster, och sprida dödande sjukdomar, borde ju Människo-lif underhållas af en föda, som är sund, spis sam och ingalunda menlig; Af skilnaden at fylla Kött tunnan, i stället för at lasta luder-platsen, at föda Människor i stället för odjur, kan Hästar ej blixta rarare: At den fattigas tilgrep i nöden skulle mera öda Häst afwelit än Kona, kan ingen tro, eller Hästbrist i Landet orsaka: Om ock någon i hunger slagtade sin Häst, bör den ju mera unnas til Människo-liffs räddning, än til framlockning af odjur, til ånu sörre stador, men wanliggen i svälttider saljer Bonden sin Ko och köper Säd, drygare til födan än Kött. Allmånneligen synes ju at Boskaps-afweln ingalunda minskas, utan ökas, eburu-medelaldriga Dragoxar och Kor, åfwen ung-Nöt och Kalfwar til så otaliga mängder saljas och slag-

flagtas; det är dåraf tydeligt, at Häst af åvelen skulle
mera updrifwas, då nyttan och winsterne blefwo större;
således funna Hästar ingalunda bliwa varare dåraf,
at deras föt komme Människor til nyitta.

Då de ej bliwa varare, är ej heller möjeligt at deras
pris skulle öfver höfwan ökas; men då mera werkligt
gagn kan finnas i en vara, hör des wärde billigtvis där-
efter beräknas. Som Hästars wärde nu beror til största
delen af tycket hos de förnämre, af arbets-gagnet hos
hushållare och fattige, så werkade det gagn Hästen, som
Slagtkreatur kunde göra, ej til des dyrhet, förrän den
stunden inföll, at hans enda wärde bestode qvar i föt-
set och åteligheten; då Hästen för göra nyitta som stör-
sta Slagtkreatur, dess 20 pund föt och mera, dess ifter
til lampor och simörning, jämte öfrige tilhörigheter
nyttijs, så bör den ej räknas til så ringa pris, som hit-
intas, då den endast fritt hafta qvar hud-wärdet.
När en dyrföpt Häst af ålder eller olyckor bliwit o-
bruksbar, så kan des ägare genom slagning förekomma
en total förlust, finna något skadestånd, och wärdera
det til penningar; at ögilla et sådant werkligt wär-
de och billigt pris, wore lika osöruftigt, som at påstå,
det Kor borde åfwen utkastas för wargarne, på det
den fattige nybegynnaren kunde för mindre penning
köpa sig Kor. År det icke sörre ordsak, at besordra den
ägare

ågarens wäl, som redan stadgats wid arbete och bruk,
samt minnka des förlust, då Hästen af ålder eller hän-
delse skulle afgå, än at med bortkastande af den sto-
ra Guds gäfwa, som i Hästens föttsörråd fluges, håb-
la dem i et obilligt lågt pris, för köparens lättare åt-
komst skulle. Tydeligt och begripeligt bör vara, at hwad
den fattiga gäfwe för Hästen, wore grundat i des
werkliga mera gagn och wärde, at den fattigas ska-
de förebyggdes wid oförmodade olyckor, då man ge-
nom slagning kunde förekomma störtning, samt at
den fattiga med winst återsinge sin ökade utgifte, sit
förlag ersatt, då Hästen tient ut, men kunde flagtas
och til fullkomlig nyitta användas. Om ingen ersätt-
ning finnes i olyckan, så förlorade den fattige sit alt,
eller sit betydeligaste ju fattigare han wore; men i des
ställe, blefwe den fattiga ej så illa utarmad, när olyc-
kan kunde förekommås och des Häst flagtas, då dåraf
flinges en tunna föt, med mera, jämte hud-wärdet;
hwilket sista endast hittils warit behållningen, och
för hwilken ändock fordrats utgift och kostnad.

Det är just de fattiga och Allmogen, som aldra-
måst winna wid det, at Hästar antagas til slag och
göras mera nyttiga än förr. Det är ganska sant och
bewist, at största antalet af Hästar i Riket tilhör Bon-
de. Ständet och til jordbruket användas, ty på 74,764
Man-

Mantal, som Bonden åbo med dess flysningar, kan aldrig mindre räknas, men wist finnes långt mera, än 4 Hästar på Mantael, som utgör 300,000 Bondhästar; sremot på 6849 Mantal Säterie såsom hoppfalte kan aldrig finnas mera, men väl mindre än 6 på Mantael, således i Herrskaper Sågo wist icke mer än 40,000 Hästar, till hvilket samme antal, eller 40,000, finnes Corpares Hästar, eller en Häst på hvarje Corp; således 8 Bondes Hästar för hvarje en Herregårds Häst. För den fattiga är Hästen dess förmånska egendom, för Herrskaper är den bland det mindre; hvad då af denne afwel kan förbättras och winnas, så är det Bonden, Corparen och den fattige, som njuter största förmånerne. Det är och blir en betydlig winst för alla, som åga Hästar, at se dem ökade til värde och nyttighet, men för den fattiga, hvars hela egendom Hästen är, wäre det ju betydligast, at se sin förmögenhet fördubblad, olyckorne förebryggde, Skadorne ersatte; ju fattigare, ju angelägnare är räddningen: Genom det fördomen aståges, gifwes dem lissom til stanks det största flagtkreatur; i den rikas flösterier närmles det ej, men i den fattigas lilla bo gifwer det lissräddning i hungersnöd; nödig hjelp aliud.

Går

Således komma Håstarnas ökade pris, om de blifwa dyrare, Allmogen i synnerhet til winst, gagn och behåll. Blefwe icke penningarne qvar i Landet? Sparades icke Femhundrade Tusende vund fötts hämtning utifrån? som i en tid då så många Rött-tunnor från Curland och annorstädes ingalunda bättre hämtas, wiserligen borde väcka uppmärksamhet, så länge icke all enskilt hushålls håg och allmän nit för Landets hjelp är förfälnd. —

Nåstan intet Land i verlden behöfver så angelägit Hästar som Sverige; tungasse transport-wara Färnet, båtleders obrukbarhet i tilsrusna och med branta fall fullsatte floder, Orternas afstånd i et widsträkt Rike, långa vägar efter nödwändigheter, bränsle-behof för 7 à 8 månaders winter, men måst den korta tid til Åkers förände, fordrar wiserligen största mångd af de snabbaste djur, som Hästar äro. När trädes, snedning och sänings-musten så hastigt torkar ut, under den tid längsta dagar och kortaste nätter gör jordens utdunstning starkast, så blifwer somlige år mycken Åker orörd, och sållan så tilbörsligen brukad, som vår Nordiska hårda och magra jord behöfwer; följden blifwer tåta misväxter, som kanske til en stor del kunde förekommast, om Hästar, hwarmed tiden mera winnes, ånnu mera brukades. Åkermannen

nen, som förr ej vågat haſwa många Håſtar, af far-
hågan at kunna mista hela deſ wärde, skulle wist föda
upp flere, och håſt nyttja dem, då olyckan ej bleſive
ſå betydelig, utan ſamma ersättning finnes, ſom med
tröga Oxen, at genom flagtning förekoma störtning,
och at begagna ſig af de förladrade til mat —

En inwändning göres emot Håſtſlagt, ſom skulle
det vara en urſkillning ifrån andra Europeiske Na-
tioner, och et bewis på Sveriges armod, at nyttja
hwad i rikare Länder bortkafas; Förſt måſte man ihåg-
komma, at det mägtiga och åldsta Kejsaredöme i werl-
den, China, nyttjar alla ſlags djur til männifors föda
och lifsnåring; at detta folkſlag är det rikafe, omtänkt-
taste i werldſlig måtto, och förfst til ſit människo-antal,
juſt för det at männiforna ökas i ſamina mårn, ſom
tilgångarne til föda anſtaſſas. Störſta delen af våra
Christna Grannar i Öſter, nyttjar Håſtar til flagt;
utan at nämna flere folkſlag. At med bortkafning
och föſeri wilja dölja Sveriges fattigdom, är wist
höſden af dumhet och galenskap. I andra Norden är
nogſamt bekant, at Sverige kämpar under stränga-
ſte luſtſtreck med hårdaste jord, minſta fruktbarhet,
ringaſte folk-nummer, fördubblaſde behof, fattig All-
moge; kanske Swenskar känn̄ mindre ſin egen beſka-
fenhet än Utlänningar. Det är ej igenom uſelt ſtryt,
ſom

ſom Swenskar wärde bör fättas i twifvelsmål, ut-
tan med nit för Kåderneslandet, kärlek för Konung,
mod, redlighet, förnuftig och tarſlig huſhållning, bö-
ra Swenskar behålla den öfverwigt, ſom deſ flokhet
och dygd altid wunnit på Södra Länders wekliga öf-
verſlöd; och då vi i utwärtes dagligen synbara mål
ej bundits af andra Nationers plågſed, må den ej ka-
ſta fedjor på os i lifnåringens och födvans angelägen-
heter. —

Allmogens wifarelſe i en betydelig omständighet
ett, tarſvar åſwen rättelſe. Som en lämning af Ju-
diſka Surdegen och Catholiske widſkeppelen *) är än-
nu

*) De förſta Catholiske Lärare, ehuu i affiat at fördöma Af-
guda Øſten, hwartil Håſtar ſom ädlaſte djur förut b' iſvot
armvände, nyttjade den ſadeliga utwág, at gora alt Håſt-
totts bruf och widerbrande ſbrakteligt, ſame drå bjuda
fona maten; huru stor afwág detta warit ifrån Guds
Ord, syaſs af de uttrycket Paulus därom haſt i Timoth.
4. Cap. 1. 2. 3. 4. 5. vers: Han fallar detta med flere
Catholiske Vihaa ſd: affällighet ifrån trona, djefla
lårdom, b. drägeliga andar, ſkrymteri. Idg., brändt
tecken i ſamwetet, alt lämpelige ord för den hifkliga a-
ſörrätt, ju djefla lårdom, at belägga öſkyldige med Christne;
nyttige Medborare med ytterſta hån och föraft för det de
lyda Guds Bud räkna ingen ting oreint utan gagna
Gamsurdet. Willſareſſen har räkt öſter Reformation
intil våra tider, vaktadt Guds Ord b' i wit lämnadt
b' w. rd mans hand, och dagliſen fullt predikas.

nu qvar en olycklig inbillning, at hudens astagande
vore skamlig. I vårt folk-fattiga Fådernesland fin-
nes en mångd människor, hvars antal med Hustrur
och Barn ej är liten, ty nästan hvar eller hvaran
Sockn åga et hushåll därav, hvilka knapt få kalla sig
Landets barn, åtminstone ej åga första rättigheten,
som är hedern, hvilka erfara det största lidande och
människors största oförrätter för en människorna gag-
nande gärning: den starkare, som befattar sig med
at efter döden widröra de synggaste Kreatur, och at
lämna det allmänna en verklig förmån i anställan-
de af Hudar och Skinn, den får därfore betalning
med at lefva i förakt och uteslutning af hederliga
samqwäm; fast syskan är nödwändig och mindre o-
hyggelig än flagta Boskap och Swin, så anses den
med affly, och namnet slabuse räknas som en hisklig-
last, någon skadelighet, utan twårtom utmärker den
nyttiga människodel, hvilken för en nödwändighets
sysla til Samfundets gagn måste lida, så oförnisti-
ga, så obilliga, så hårda omdömen. Då Christen i
Match s: 20. utsätter för vrånga ord emot sin Bro-
der, de strängaste domar, hvard förtjåna då de, som
en oflyldig Christendoms-Broder, blott för det gagn
den

den gör? Bland Allrogen anses ej med värre för-
akt en lagbrytare emot Konungens bud, en meneda-
re, en skogsjuf; Skal last och oskuld få förblandas?
Den brottslige stonas ifrån förakten, men den nyttiga
medborgaren lida för en vålgärning, oflyldigt straf-
fas med affly? om något är angelägit, så är vist, at
med billig värdering af en medborgares nyttighet
återgivwa den en heder, som borde vara flitens och til-
tagets lön, då därmot nessiga skammen verkeligen til-
hvr olydnaden emot Guds Bud och Nikets Lag, samt
ilskna dumheten, at oförrätta sin oflyldiga Med-
Christen.

Hvad verklig nyttja för Staten, at ifrån wanhe-
derliga omdömen, ifrån lidande, ifrån förtvislan åter-
kalla til billigt anseende dessa hittils förtryckte, och där-
med liswa hos dem den kärlek för Fådernesland och
den håg til dygd, som ärkännande af oskuld och åter-
ställande af heder verkar i människo-bröst. Om de,
som lyckan och skyldigheten lämnat, at föregå ringar-
ste menigheten, ville utrota fördomen, med mildhet
och agtning handtera dessa medmänniskor, som få läm-
ne lidit, så undgingo dese personer all widare skam;
deras tjenst kunde fortvara at gagna, om Hässlagter
hårefter som hittils fingo förrättas af dem, som där-
vid båt åro wane; Om de fingo antagas til Orter-
nes

Dunæ ifolo sagas en

nes ordentelige Slagtare, då Hästar skola tagas til
nytta, så torde det bliſwa häft uträttat; då wore til-
taget underhjelpt, då hade andre ej mera beswår, än
emottaga och använda fötter, och då bleſwe på en
gäng, en för Landet nyttig och i Guds Ord grundad
sat werkſåld på lättaste wis, samt många lidande
månuiffor återſålte til den heder, som oſkulden för-
tjena, och bliugheten fordrar af hvar man, och då
wunne både de, som gjorde rått, som de det erforo,
samt allmånnna tankesättet forbättrades.

Den sämsta invändning, som emot Häſſlagt bliſ-
vit gjord, är, at i fråga bliſwit ståldt, om en Nas-
tions fördom wore nyttig at häſwa, och at flere grå-
nsor då funde öſwertrådas: Ja, Gud gifive! at för e-
wigt funde häſwas alla de fördomar, hwilka strida
emot Guds klara uppěbarade Ord, emot Öſwerhe-
tens Bud, emot Allmånhetens wäl, emot enſild nytt-
ta, emot de flokas råd, emot de wålmentas efterdö-
men, emot funda förmåftet; och at alla dylika ſkade-
liga grånsor funde undanrödjas. I sådane fall är
wiss medborgares pligt at kuſwa fördom, uplyſa san-
ningen, samt ej låta hindra sig af olhyckeliga wanor,
inbillad ſtamlihet, usel högfärd, hånlig dumhet och
Guds gäſwors förtakt.
